

Socializacija delovnih ljudi

Za preživetje vsake človeške družbe je ključnega pomena produkcija življenjskih potrebščin in reprodukcija delovne sile. Še do nedavnega je temu služila institucija družine, sedaj pa so socializacijsko vlogo družine prevzeli množični mediji, reklamna industrija, zdravstvene in socialne službe, ostale funkcije pa so podrejene znanosti in tehnologiji. Tudi funkcija šole se je do danes zelo spremenila; včasih je bila njena funkcija poučevanje elementov znanja, sedaj pa je obremenjena še z duševnim in socialnim oblikovanjem otroka – ta pojav Lasch označuje kot »novo pismenost«. Razlog za odvzemanje socializacijskih in vzgojnih funkcij od družine in pripisovanje le-teh šoli pa je treba iskati v potrebah moderne države: potrebe po učinkoviti delovni sili in po razsvetljenih, kultiviranih državljanih. Richardsova je v zvezi s tem dokazovala, da je v socialni republiki otrok kot bodoči državljan v celoti premoženje države in ne lastnina staršev – zato je njegovo blagostanje neposredna skrb države. Nekateri znanstveniki pa v želji po še večjih pristojnostih objokujejo »nepopravljivo škodo, ki jo še tako dobronamerni starši lahko povzročijo svojim otrokom«. Tudi nasprotniki otroškega dela so razmišljali na podoben način, prepričani, da so priseljeni starši izkoriščali svoje otroke, so zahtevali državno prepoved otroškega dela in prepustitev otroka varstvu šole. Breckinridge in Abbottova pa sta mnenja, da bi morali biti kompetentni starši deležni vsakršne pomoči in da slabim staršem ne bi smeli popuščati. Tudi reformatorji razumejo socializacijo delovnih ljudi kot nekakšno alternativo razrednemu konfliktu; Earp npr. pravi, da če se mladostniki vseh dežel tega sveta naučijo nase gledati kot na pripadnike razreda, potem se bo nemogoče izogniti družbenemu trenju, razrednemu sovraštvu in konfliktom. Večina strokovnjakov (takšnih in drugačnih) se torej strinja, da družina vzpodbuja omejeno individualistično mentaliteto in tako zavira razvoj družbenosti in sodelovanja, zato morajo zunanje instance nujno priskočiti na pomoč in zamenjati družino, še posebej pa delavsko družino.

Sodišča za mladoletne prestopnike

Ob koncu 19.stol. se pojavi gibanje za ustanovitev posebnega pravosodja za mlade prestopnike, ki ga reformatorji kazenskega prava predstavijo kot nadomestek družine; ta pa ponazarja povezave med organiziranim altruizmom, novo terapevtsko koncepcijo države in prisvojitvijo družinskih funkcij s strani zunanjih mehanizmov. Sodišče za mladoletne prestopnike naj bi pomagalo rešiti prestopnike pred neodgovornimi starši in utiralo pot k boljšemu odnosu med družino in skupnostjo. Ta sodišča pa so mladostnike obravnavale kot žrtve slabega okolja in ne več kot zločince in s tem odstranila sovražen odnos med mladostnikom in državo. Posledica novih reform je torej predvsem vtikanje sodišč v družinske zadeve in reševanje otrok iz »neprimernih družin«, zapiranje brez kakršnihkoli

pooblastil in nadzorovanje ob pogojnem izpustu. Parsons ob tem pravi, da je sodišče potisnilo otroka v vlogo bolnika, kakor hitro je ta priznal potrebo po pomoči in s tem svoje legalne pravice zamenjalo z zaščitniškim nadzorstvom, ki pa se je v praksi izkazalo za prav tako trdo in neizprosno, kot kaznovanje, ki so ga tako goreče hoteli zatreti. V sredini 20. letje van Watersova dokazovala, da je država tista, ki je dolžna ščititi otroke tako pred razdrtimi domovi, kot tudi pred starši, katerih ravnanje ima za posledico poškodovano ali izkrivljeno osebnost. Prav tako pa opozarja, da neozdravljiva privrženost otrok staršem vendarle kaže na to, da otrokov lastni dom daje otroku nekaj, česar noben socialni delavec ne more zagotoviti. Vendar pa je pravkar omenjeno ni odvrnilo od mnenja, da »tudi normalni domovi proizvajajo razrvane otroke in da je neomejeno poseganje v družinsko skupnost dolžnost in samoumevna pravica socialnega delavca«.

Vzgajanje staršev

V istem času pa se pojavijo tudi nasprotniki oblikovanja pretirane moči države in njihovega vmešavanja v institucijo družine, ki vidijo rešitev v »vzgajanju staršev« - tehniki, ki ne stremi po drastičnih posegih v družino. Gladden, eden izmed tovrstnih reformatorjev je bil mnenja, da mora šola najti način za kultiviranje družbenega značaja, navad sodelovanja, duha koristnosti in zavesti o bratstvu, da pa bi vzgoja vseeno ostala v osnovi funkcija staršev. Mnogi zakonski svetovalci, družinski terapevti in socialni delavci so poskušali družino obraniti pred silami, ki so jo hotele spodkopati. Socialni delavec Frank Dekker Watson je zato vztrajal, da se otrok ne da reševati ločeno, temveč da je potrebno doseči in reševati družino kot celoto. Vsi ti reformatorji in »strokovnjaki« pa so v vsem svojem prizadevanju še vedno sprejeli prevladujoče mnenje, da družina ne more več zadovoljevati vseh svojih potreb brez pomoči od zunaj – gibanje za izobraževanje staršev so videli kot del širših prizadevanj za civiliziranje množic; amerikanizacijo priseljencev in vcepljanje industrijske discipline delavskemu razredu. Ta načela reformatorjev pa so bila podvržena nenehnim revizijam, kot jih je zapovedovala poklicna moda, zato je v 20. in 30. letih prevladal behaviorizem. Predstavnika Watson in Gesell sta poudarjala potrebo po natančnem redu hranjenja in pazljivo reguliranih kontaktih med starši in otroci. Pediatri in psihiatri v tem obdobju obsodijo hiperproduktivno vlogo matere in spodbujajo starše, naj spoštujejo otrokovo »čustveno samostojnost«. Ernest in Groves pravita, da je bilo za mnoge matere najbolj osupljivo, da je znanost razglasila materinsko ljubezen za inherentno nevarno, in ko so se nekatere od njih odločile za zunanjo pomoč, jih je zajela panika. Pruettova pa po drugi strani ugotavlja, da so stroge kritike načina vzgoje povprečne matere, ki jih izrekajo socialni delavci, psihiatri in vzgojitelji, le pomagale razbiti veliko samozaupanje, ki je prej ščitilo mlado mater.

Ponovno preišljena permisivnost

Pozna 30. in 40. leta s seboj prinesla popularizacijo progresivne vzgoje in skupaj z vulgariziranimi verzijami Freudove teorije povzročila reakcijo v prid permisivnosti. Vse mora biti po meri otrokovih potreb, ljubezen pa začnejo pojmovati kot pozitivno dolžnost in ne več kot nevarnost. Z izboljšanjem kontrole rojstev se oblikuje miselnost, da mora otrok v vsakem trenutku svojega življenja občutiti, da je zaželen. Permisivnost je kmalu proizvedla svojo reakcijo, saj so mnogi vztrajali, da bi morali starši upoštevati svoje lastne potrebe prav tako kot otrokove. Materinski instinkt je ponovno pridobil na vrednosti s knjigo dr. Spocka (Nega in vzgoja otroka), kjer poudarja pomembnost zaupanja vase in nujnost upoštevanja lastnih instinktov pri vzgoji otroka. Spock in drugi strokovnjaki pa so se nekoliko prepozno ovedeli načina, kako so njihovi lastni nasveti načeli samozavest staršev. Da bi starše malo razbremenili, so začeli krivdo valiti na celotno družbo. Neki pediater v zvezi s tem pravi, da najgloblje korenine ne izvirajo iz napak staršev, ampak iz kulturnih naziranj, ki jih starši zgolj prenašajo. Vendar pa taka razmišljanja strokovnjakov niso privedla do spoznanja, da bi se odpovedali izobraževanju staršev, nasprotno, začeli so si lastiti pravico zdravljenja celotne družbe. Bruchova, kot predstavnica bolj prodornih kritikov, pa v napadu na permisivnost obtožuje sam imperializem psihiatrov, ki naj bi oviral spontanost in pri starših povzročal stanje vsiljene tesnobe. Zaradi strahu pred ponavljanjem napak lastnih staršev so sodobni starši zavrnili koristne mehanizme vzgoje iz preteklosti in sprejeli rutinirane kvaziresnice strokovnjakov kot pravila življenja. Bruchova prav tako meni, da psihiatrija s tem, da drži starše v stanju kronične tesnobe, frustrira želje, za katere reklamna industrija trdi, da jih lahko izpolni in v isti sapi poudarja, da je psihiatrija le »dekla« reklamne industrije. Težave, ki jih je Bruchova odkrila, je pripisovala zlorabi psihiatrije in ne ekspanzionističnim ambicijam sodobne psihiatrije in se s tem izneverila lastnim ugotovitvam. Kljub njenim prigovarjanjem staršem, naj »spoznajo svoje notranje resurse in zmožnosti razsojanja«, pa v svoji knjigi, prav tako kot v knjigi dr. Spocka, mrgoli opozoril o škodi, ki jo lahko nevedni starši povzročijo svojim otrokom.

Kult avtentičnosti

Kritika permisivnosti je le redko omajala psihiatrično ortodoksijo, zato je kaj kmalu prerasla v novo dogmo – dogmo pristinosti. Strokovnjaki so sedaj svetovali staršem, naj zaupajo le lastnim občutkom. Izobraževanje učinkovitih staršev staršem priučuje potrebo po upoštevanju lastnih čustev in posredovanju teh čustev drugim. Saj le v primeru, da starši dojemajo svoje občutke, lahko le te posredujejo svojim otrokom, jih hkrati spodbujajo k takemu ravnanju in s tem odstranijo številne izvore trenj in konfliktov. Kult avtentičnosti prav tako zagovarja izražanje jeze s strani staršev, če otrok naredi kaj z namenom, da bi jim nagajal. Ta nova dogma v psihiatriji torej zrcali in moralno opravičuje zlom svetovanja

staršem. Poudarja nebogljenost staršev, da bi svojega otroka vpeljali v svet in ga socializirali in to nebogljenost prikriva z žargonom čustvene osvobojenosti; nemoč glorificira kot »višjo obliko zavesti« in legitimizira proletarizacijo starševstva.

Upor proti behaviorističnim in progresivnim dogmam, ki so precenjevale zmožnost staršev, da škodujejo svojemu otroku, je spodbodel družbo, da je imela starše odslej le še za delno odgovorne za otrokov razvoj. Razvrednotenje starševstva pa ironično sovpada z gibanjem za vrnitev k družinskim funkcijam, ki jih je ta predala zunanjim institucijam otrokove vzgoje. Podatki o porastu prestopništva, kriminala in samomorov pa so kmalu prepričali strokovnjake, da so ustanove socialnega skrbstva slab nadomestek za družino.

Psihološke posledice »prenosa funkcij«

Prenos funkcij se v realnosti kaže kot pojevanje skrbi za otroka. Prvi korak v tem procesu je bila ločitev otrok od sveta odraslih, ki je bila deloma preišljena politika, deloma pa neizogibna posledica ločevanja delovnih procesov od družine. Zaradi industrijskega monopoliziranja produkcije je bil oče kmalu nezmožen prinašati delo domov in učiti otroka potrebnih veščin. Na kasnejši stopnji tega odtujitvenega dela, upravne monopolizacije strokovnih veščin in socializacije vzgojnih tehnik, so starši svojemu otroku lahko prinesli le še ljubezen, ljubezen brez discipline, ki pa ni dovolj za zagotovitev generacijske kontinuitete. Vdor industrije, množičnih medijev in instanc socializiranega starševstva v družino pa je neopazno spremenil kvaliteto zveze med starši in otroci. Izoblikoval se je ideal popolnega starševstva, ki pa je uničil zaupanje staršev v zmožnost izpopolnjevanja najosnovnejših funkcij vzgajanja. Tipična postindustrijska mati je tako oropana spontanega izražanja materinskih čustev; ne ravna se po svojih lastnih čustvih ali presoji, ampak glede na predstavo o tem, kar bi dobra mati morala biti.

Narcizem, shizofrenija in družina

Raziskave kažejo, da takšen odnos matere do otroka lahko pripelje do pogosto uničujočih učinkov, vedenjskih motenj in bolezenskih stanj. Kohunt pravi, da plitkost materinskega odzivanja lahko sproži vzorec narcistične odvisnosti, ki ga pogosto lahko srečamo pri borderline stanjih – stanja, pri katerih želi subjekt ponovno vzpostaviti vsevednost zgodnjega otroštva. Ko začne otrok opazovati omejitve in zmotljivost svoje matere, opusti predstavo o njeni popolnosti in začne zaradi lastne varnosti prevzemati mnogo njenih funkcij – skrb za samega sebe in svoje udobje. Idealizirana podoba matere sicer živi naprej v otrokovi podzavesti, vendar se je zaradi vsakodnevnih izkušenj o zmotljivosti oslabila in izgubila povezavo s fantazijami o infantilni vsemogočnosti – poveže se Jazovim zmernim, vse večjim obvladovanjem njegovega okolja. Če pa je materina pozornost do otroka prekomerna in neprestana, pa čeprav zelo površna – mati otroka dojema kot podaljšek sebe, to pri otroku

spodbuja pretiran občutek njegove lastne pomembnosti. Pozornosti, ki jim mati nakloni otroku so brez stika z njegovimi pravimi potrebami in zagotavljajo obilico navidez zaželene nege; otrok tako razvije narcistične mehanizme, ki včasih vodijo tudi v shizofrenijo. Pri shizofreniji gre za razkol med otrokovimi zaznavami o materini površni skrbi in njeno navidez popolno predanostjo – to spoznanje pa je za otroka zelo boleče in se ga boji priznati,; posledica pa je izguba meje sebstva (zlom meje med sebstvom in predmetnim svetom). Čeprav shizofrenije ne gre nujno izpeljevati iz narcistične motnje, je za obe značilno materino zasipavanje otroka z dušečo in emocionalno hladno pozornostjo. Tako narcis kot shizofrenik, oba ponavadi zavzemata posebno mesto v družini – mesto »odsotnega« roditelja.

Narcizem in »odsotni oče«

Družine s takim profilom so najpogostejše v Ameriki, pri katerih pa ne gre nujno za patološko stanje družinskega člana, temveč bolj za »normalen« odgovor na prevladujoče družbene razmere. Napetosti, ki nastajajo znotraj družine, se potlačijo in nadomestijo z iluzijo normalnosti, ki pa ne izvira in spontanega čustva, temveč iz zunanjih virov. Mati v strahu pred neuspehom poskuša postati idealni roditelj, odsotnost spontanega čustva pa nadomešča s preveliko skrbjo za otroka – ureja in nadzira vsako podrobnost njegovega življenja, kar otroku spodkopava iniciativo in lastno samopomoč. V taki družini ostanejo otrokovi idealistični vtisi o materi tudi kasneje nespremenjeni. Ene izmed najbolj očitnih značilnosti narcističnih otrok so zato trdovratnost arhaičnih fantazij, regresivne obrambe pred izgubo in nezmožnost sublimiranja, saj pretirana odvisnost od matere otežuje otroku, da bi se po obdobju žalovanja (po spoznanju, da mati ni popolna in da se mora znati sam) sprijaznil z izgubo. Odsotnost ameriškega očeta je postala ključna značilnost ameriške družine, ker dovoljuje, da zgodnje fantazije o očetu prevladajo nad kasnejšim razvojem Nadjaza. Mati tako zavzema očetovo mesto v vzgoji in s prevzemanjem moške vloge otroka zmede; isto telo nudi otroku užitke in je hkrati mehanizem vpeljevanja avtoritete. Narcistična mati dojema otroka kot podaljšek sebe in skuša nadoknaditi očetov pobeg. Intenzivna odvisnost otroka od matere pa le-temu preprečuje, da bi prepoznal njene omejitve – dojema jo kot dominantnega roditelja in to dominantnost izraža predvsem v svojih fantazijah. V ameriški družbi so zunanji strokovnjaki tisti, ki so prevzeli večino materinskih funkcij, tiste, ki pa so ostale materi, pa le-ta opravlja na način, ki ni prilagojen otrokovim potrebam, ampak njeni podobi o idealni materi.

Abdikacija avtoritete in premena Nadjaza

Pogostost patološkega narcisizma v Ameriški družbi gre najverjetneje pripisovati specifični strukturi ameriške družine. Industrijska produkcija in hiter tempo življenja potegneta očeta iz družine in izničita vlogo, ki jo le-ta igra v otrokovem življenju. Mati tako poskuša nadomestiti njegovo odsotnost, a se zaradi strahu pred neznanjem zanaša na zunanje strokovnjake – to

pa otroku ne more nuditi občutka varnosti. Starša si prizadevata iz družine narediti zavetišče pred zunanjimi pritiski, a so standardi, s katerimi merita svoj uspeh, v veliki meri izpeljani iz organiziranega aparata socialne kontrole. Ti družinski vzorci so globoko zakoreninjeni v družbenih pogojih, zato jih vzgojne reforme ne morejo spremeniti – take reforme kvečjemu širijo vpliv socialnih služb in s tem napravijo več škode kot koristi. Te psihološke vzorce, ki jih razvija družina, pa še dodatno krepi situacija izven družine, zato bi bilo napačno sklepati, da družina proizvaja neprilagojene individue, ki v sodobni industrijski družbi ne morejo učinkovito delovati. Prav nasprotno, patološko narcisoidni profil je še kako funkcionalen v sodobni družbi, saj taki ljudje v strahu pred sankcijami še kako poslušno sledijo pravilom, pa čeprav so napačna in izkoriščevalska. Henry s tem v zvezi pravi, da »obstaja stalno medsebojno delovanje med posameznikom in kulturo nasploh, ena krepi drugo, vsako posebno družinsko vzgajanje vzbuja v otroku potrebe, ki jih zadovoljuje ta ali oni vidik kulture«. Henry in drugi raziskovalci še dodajajo, da »zlom starševske avtoritete zrcali zlom nadzorovanja starodavnih vzgibov in premestitev iz družbe, kjer so bile vrednote Nadjaza (samoobvladovanja) v vzponu, v družbo, kjer dobivajo vse več pomena vrednote Onega (popuščanja samemu sebi)«. Zaton starševske discipline (družbe prevladujočega Nadjaza) ima lahko v ekstremni obliki resne patološke posledici, v blažji obliki pa pripravi mlade za življenje v permisivni družbi (družbi potrošnje in ugodja). Ti spremenjeni pogoji družinskega življenja pa ne vodijo nujno v zaton Nadjaza, temveč prej v njegovo predrugačenje. Neuspeh staršev, da bi služili kot model discipliniranega samoobvladovanja spodbuja razvoj kaznovalnega Nadjaza, ki sestoji predvsem iz arhaične podobe staršev. Jazu zapovedujemo previsoke standarde in ker jih ne moremo doseči, nas Nadjaz kaznuje z divjo okrutnostjo – od tu nihanja v samospoštovanju. Permisivnost pa se ne kaže toliko v agresivnosti, saj birokratska družba ne daje veliko legitimnih izhodov, temveč toliko bolj v izražanju libidinalnih nagonov – zmedenost glede lastne seksualnosti, promiskuiteta, itd.). Henry tu dodaja, da je »nadzorovalna in vodniška funkcija Nadjaza, ki se v glavnem spaja z Jazom, oslABLJENA zaradi slabosti staršev in njihove popustljive vzgoje, ki ne uspe izuriti Jaza. Strogi Nadjaz zgodnjega otroštva pa še vedno živi v posamezniku; njegova nadzorovalna funkcija deluje slabo, kaznovalna in samouničevalna moč pa še vedno vpliva na mnoge – posledice so nemir, depresivna razpoloženja in hrepenenje po nadomestnih zadovoljitvah.«